

Obsah

Poděkování 15

Úvod 19

ANALYTICKÁ A „KONTINENTÁLNÍ“ FILOSOFIE 25

[Problémy s pojmy „analytický“ a „kontinentální“ – vymezení spíše geograficko-kulturně-historicky-stylové než obsahové. – Kritérium „vědeckosti“ a „uměleckosti“ – anglosaský svět a Francie; kam „patří“ německy psaná filosofie? Negativita vymezení „kontinentálního“ a „uměleckého“; riziko filosofického šovinismu. – Kritérium reflexe vlastní metody a vztahu k dějinám filosofie. Realita schizmatu kritériím navzdory. – Hermeneutická / kulturně-dějinná podмінěnost obou stran dialogu – v historických i moderních pracích.]

1. INTERSUBJEKTIVNÍ KONSTRUKCE SMYSLU V JAZYCE (POZDNÍ WITTGENSTEIN A HUSSERL)

1.1 Smysl je vždy relativní vzhledem k (činnosti)
subjektu – je „subjektní“ 43

[Realismus jako problematická obhajoba „běžného rozumu“ a idealismus jako nevyvratitelný, ale protiintuitivní – pokus o „třetí cestu“ (idealistické východisko s realistickou motivací?). – Filosofie se nemůže zabývat „věcmi, tak jak jsou“, nemá k nim žádný přístup (problematicčnost představy „věci, tak jak jsou“, mimo /před vstupem do našich „poznávacích mechanismů“). Zjednávat si pořádek ve sféře (v uspořádání) naší zkušenosti světa. – „Pracují“ struktury naší zkušenosti, náš jazyk, s „předdodaným“ materiálem? Jak si to lze představit? (Jazyk jako „vyrovňávání se“) – Otázky vztahu mezi naší zkušeností a tím, o čem naše zkušenost je, čeho je to zkušenost (světem, věcmi „samými“). (Exkurs k intencionálnímu předmětu a k významu jako pravidly určené roli.) – „Starou“ dichotomii subjektivní /objektivní lze (je třeba) uchopit jako různé typy „subjektního“, tj. k (činnosti) subjektu vztáženého obsahu.]

1.2 Smysl světa, relativní vůči (činnosti) subjektu,
musí být intersubjektivní, daný společně 68

[Smysl světa, v němž žijeme, je smysl světa společného všem lidem (nebo velkému množství lidí); a je jako takový utvářen. – Množství mluvčích garantuje normativitu jazyka (a jazyk je nutně normativní). – Ve významových strukturách našeho světa (přítomného světa, vykládaného filosofii) jsou druzí lidé přítomni jako: jeho obsahové složky (předměty přítomné v něm); spolutvářci a spoluuživatelé (mí bližní, ti, kteří jsou mi podobní); součást horizontu (kontextu) jeho smyslu (dění ve světě má svou teleologii s ohledem na dějinné směřování lidstva, žijícího v něm).]

1.3 Intersubjektivita je jazykově založená 86

[Takovýto svět (tento útvar smyslu) vzniká ve vzájemných interakcích svých obyvatel a jako svět těchto interakcí. – Mezilidské interakce, které neustále doutvají přesnou podobu (smysl) světa, v němž lidé žijí, jsou mj. tří druhů – „zacházející vztahy“, „sdílení“ a „normativita“. – Tyto interakce jsou nutně jazykové. Různé aktivity v rámci tohoto světa, zaměřené k různým cílům v něm, jsou různé „jazykové hry“.]

1.4 Otázka vztahu jazyka a ne-jazykové zkušenosti 108

1.4.1 Husserl 111

[Husserlova teorie významu a pravdy. – Jazyk je následnou artikulací struktur vědomí; ve dvojím smyslu: – jako „čistá apofantika“ či logika reprodukuje zásadní (podstatné, wesentliche) struktury skutečnosti, přístupné na půdě transcendentálního ego, ve fenomenologickém vědomí, po epoché; jako komunikační médium slouží vzájemné korektuře obsahu zkušenosti jednotlivých členů společenství (všichni lidé mohou principiálně své zkušenosti v jazyce propojit). – Ve své podstatě jazyk artikuluje určitý obsah či informaci.]

1.4.2 Wittgenstein 118

[Jazyk je jediným dostupným kritériem „duševního“; „struktury vědomí“, o nichž mluvíme, jsou následnými interpretacemi lidského (jazykového) chování. – Lidé (bytosti) mimo náš (či nám alespoň principiálně srozumitelný) jazyk nejsou docela našimi bližními (spolupodílníky našeho světa) – nelze jim rozumně připisovat „duševní život“ netriviálně podobný tomu našemu. (Jak je tomu s dětmi před osvojením jazyka?) – Jazyk pracuje ve struktuře „okolnosti / situace – nástroj / užití nástroje – vytčený cíl“ – je to sada nástrojů, užívaných určitými danými způsoby k určitým účelům.]

1.4.3 „Diskuse“ 124

[Problém podoby zkušenosti ne-jazykových bytostí a jeho empirická neřešitelnost. – Jazyk vede hranice mezi „věcmi, které vidíme“; absorbuje / překrývá nejazykový / předjazykový přístup ke světu. Jazyk jako neabstrahovatelná součást / způsob našeho myšlení, nikoli jen věc ve světě. – Problém „hierarchie“ individuální zkušenosti a intersubjektivní jazykové korektury. – Význam fenomenologické teorie jazyka jako detailní deskripce názoru „běžného rozumu“ (analýza naší sebereflexe a motivace).]

1.5 Několik dalších otázek 141

1.5.1 Relativismus 141

[Lidstva / kultury jsou vždy definovány jako celky – jazyk je navzájem vymezuje a rozděluje. – Různost jazyků a různost „pravd“ – lze relativismus vyvracet odkazem na zákonité struktury světa? – Vzájemná korektura vyžaduje sdílení „pevných“ vět a ochotu nechat se přesvědčit. – Spornost „radikální“ (strukturní) odlišnosti a problém „velké“ (kulturní) odlišnosti – komunikace s „jinými“ jako „obracení“ – učení zbrusu nové hry. Učení jako odvykání si. – „Lidský duch“ (klasifikace bytostí jako „lidé“) jako přidatné kritérium jazyka, v případě nerozlučitelnosti. Pojmy „světa“ a „lidského ducha“ jako různé typy odkazů na mapovatelnost cizí „řeči“.]

1.5.2. Jedinec a společenství, dějiny a pokrok 159

[Je smysluplně uspořádána už před-intersubjektivní zkušenost? Problém reálné chronologie procesu prezentace a „vzniku intersubjektivnosti“. Priorita individuálního transcendentálního já jako logická (nikoli chronologická) komponenta srozumitelnosti světa / ego jako interpretace jazykové hry. „Já“ jako to poslední (tradiční solipsismus) / to jediné („solipsismus naruby“), co lze abstrahovat. – Intersubjektivita jako požadavek a její nekonečný úběžník: uskutečnění ideje rozumu a Evropy. Absolutizace „evropského typu“ dějin / kultury čelí relativistickým problémům. Je vztah mezi rozumem a ideou Evropy těsný? (A není pak jeden z těchto pojmů nadbytečný?) Vztah ideje rozumu k empirickým dějinám vědy. „Rozumové / vědecké poznání“ jako hodnota sama o sobě vs. jako instrument. Paralelismus pokroku (dějiny vědy) a úpadku (dějiny kultury a umění). Idea pokroku jako „neoprávněná hypostaze“?]

2. FILOSOFICKÝ A OSOBNÍ OBRAT (VYVSTÁNÍ) JEDNOTLIVCE V MÉDIU INTERSUBJEKTIVNĚ KONSTRUOVANÉHO JAZYKA (WITTGENSTEIN A HEIDEGGER)

2.1 Celek zkušenosti (smyslu) je obemykán jazykem 177

[Místo jazyka v Heideggerově Bytí a čase: otázka po bytí – bytí člověka – „bytí ve světě“ jako trojstruktura „rozpoložení“, „rozumění“ a „řeči“. Vztah mezi „řečí“ (strukturou artikulace smyslu) a „jazykem“ (jejím nitrosvětským vyslovením). – Jazyk jako danost smyslu („nutného“) a „dům bytí“ (v čem se vše ukazuje) – naše „vrženost“. (Relativismus jako problém nikoli epistemický, nýbrž etický či estetický?) Nutnost podvolit se jazyku a naučit se mu – je jazyk „umožňující normativita“, nebo „tyranie“? – Filosofická antropologie jako teorie významu. Kontingentní apriori jazyka. – Hermeneutický kruh – orientujeme se zprostředka a ve všem naráz?]

2.1.1 Co je „za“ jazykem? Je „tam“ něco (nám dostupného)?

Je tato otázka smysluplná? 203

[Jazyk jako limitní pojem – ale ve smyslu „hermeneutickém“ (každé zkoumání je „v“ něm, začíná a končí u něho). „Nepřímé“ výpovědi o tom, co je „za“ ním, jsou možné, ale zároveň okrajové a problematické. Přímocará korespondenční intuice a přímocará uplatňování „metajazyka“ tu nefunguje. – Wittgensteinův pragmatismus – nezdůvodněné jednání / rozhodnutí jako dno všeho zdůvodňování a „mystická“ víra, s níž se ho držíme. „Přehledná znázornění“ a metafory – to, co umožňuje praktickou orientaci. – Heidegger interpretuje Georgeho: „slovo zjednává bytí věci“; mizení nepojmenovatelného. Jazyk jako „krajina“ – prostor, v němž se orientujeme. „Za“ ním se vše ztrácí ve „tmě“ (tu ale musíme „respektovat“!).]

2.1.1.1 Wittgenstein a Heidegger – zenbuddhisté evropské

filosofie 20. století? 215

[Historická evidence: Wittgenstein o zenu nevěděl (asi) nic a Heidegger jen málo. – Wittgensteinova „žebříková metafora“ připouští výklad v duchu starého indického buddhismu (via Schopenhauer); zenová ironie nejde s „vážností“ Traktátu dobře dohromady. – Heidegger si obrací „tao“ k obrazu svému (hledání povrchních analogií?). Notorická dvojznačnost toho, že „řeč sama mluví, atd.“ – lze to interpretovat v duchu toho, že „tao“ je nevýslovné. – „Zenová interpretace“ je půvabná (v dobrém smyslu slova „postmoderní“), ale věcně spíše pochybná.]

2.2 Původní (vždy již) intersubjektivita jazyka (artikulace spolu-bytí) 223

[Nutnost jazyka není logická nebo filosofická, ale „faktická“.
– *Jazyk jako omezené médium neomezeného „rozumějícího překračování“.* Jazyk jako „vrženost“ smyslu. Součástí „vrženosti“ je od počátku, „vždy již“, skutečnost druhých lidí
– *v „normativním“, „strukturním“ a „obsahovém“ smyslu.*
– *Reinterpretace a hermeneutický kruh ve vztahu k „druhým“: nacházejí se na rozhraní vždy již otevřenosti / srozumitelnosti („že“ jsou) a nutnosti neustálé reinterpretace („kdo“ a „jak“ jsou – fakt distance).]*

2.2.1 „Teorie významu“ – význam je „venku“, instrumentálnost významu 234

[Problémy „zvěčňujícího“ a „subjektivistického“ pojetí významu – Wittgensteinova a Heideggerova polemika s druhým z nich: smysl světa a význam výrazů jazyka, jimiž se o něm dorozumíváme, nám z technických důvodů musí být od počátku dostupný, je „venku“ z našich hlav, konstituuje mezilidský prostor, v němž se můžeme pohybovat a mluvit (patří k naší „vrženosti“). – Vylučně lidská schopnost apofantické „výpovědi“ významy nezakládá, ale „reflektuje“ (?). – Prostor významu je instrumentálně-pragmatickou souvislostí prostředků a účelů – věci i výrazy „mají význam“ ve smyslu postavení v této souvislosti. Komplikovaná souvislost věci jako nástroje a výrazu (např. jména věci) jako nástroje.
– *Struktura „jako“ – „výklad“ a vidění aspektů; jejich „definice“ pomocí kontextu a vnějších praktických kritérií. „Deviantní“ případy („kachnozajíc“).]*

2.2.2 „Teorie pravdy“ 249

[Wittgensteinova „korespondenční teorie“ v Traktátu a její specifiká. „Redundanční teorie“ pravdivé výpovědi. Pravda není jednotný pojem – analýza gramatiky slova „pravda“ odhaluje různá její užití, jež zachycují různé teorie pravdy. – Heideggerův výklad „původního smyslu“ korespondenční intuice. Pravda jako „odkrývání“ věci / situace – způsob lidského bytí, až odvozeně vlastnost výpovědi. Napětí mezi teorií pravdy a teorií významu – původnost zakrytí / nepravdy. Pozdní Heidegger a ne-výkladové pojetí pravdy jako nechání-byt. – Pravdivost primárně jako charakteristika lidského bytí-(jazykové) aktivity.]

2.2.3. Kritika logiky 260

[Věty logiky podle Traktátu zrcadlí svou formou uspořádání světa. Samy však nemají smysl (neřkají nic) – jsou jen vedlejším produktem toho, že smysluplné věty jsou takové, jaké jsou.
– *Pozdní Wittgenstein navrhuje idealitu logiky – logika tak jako jazyk nemá jednotnou podobu a poskytuje přehledná*

znázornění užívání (popisuje pravidla) jazykových her (logika pohlcena „gramatikou“) – analýza struktury naší „určenosti“ (rozumění-praktický rozruch). – Heidegger: „pozitivní“ pojetí logiky v tomtéž smyslu a kritika „logiky“ těch druhých. „Logika“ jako neoprávněná absolutizace formy „výpovědi“ a nivelizace „bytí“ ve „sponu“. Vývoj „logiky“ v „logistiku“ – nástroj manipulace řeči: zuráčení skutečné hierarchie („nedokonalost“ přirozeného jazyka, nutnost jeho „opravy“).]

2.2.4 Každodennost jazyka – zatemňování a upadání. 270

[Důležitost struktury „zprvu a většinou“ – naše bytí je bytostně spolubytím s druhými, kteří „zprvu a většinou“ vystupují jako „ono se“ (všeobecná ne-zodpovědnost). Každodennost jazyka – jak „se“ mluví (omílání „řečeného“ bez „významu“?). „Řeči“, „zvědavost“ a „dvojnáčnost“. – Filosofické implikace každodenního jazyka – neoprávněné extrapolace a zobecnění, zavádějící působení příkladů vědy a kalkulu logiky. – Rozporná pozice filosofie ve vztahu k „upadání“: filosofie respektuje každodennost jazyka, ale zároveň jde jaksi proti ní. (Starost, péče o celost svého bytí – filosofie jako terapie?)]

2.3 Intersubjektivní základ a vyvstání individua 284

2.3.0 Problémy filosofické a životní ve Wittgensteinově

Traktátu. 286

[Trojjediné spojení světa, myšlení a jazyka (popisu světa). – Rozdíl mezi skutečným a povrchoým (zdánlivým) smyslem vět jazyka – vliv na vznik „filosofických“ otázek. Pravá filosofie není nauka, ale činnost – odstraňování nesmyslné „filosofie“. – „Transcendentální“ předpoklady světa faktů – sama existence světa („že“), metafyzický subjekt, smysl a hodnota (říše etického): splynutí makrokosmu světa s mikrokosmem subjektu (realismu se solipsismem). – Problematické postavení etiky (absolutní nevyslovitelnost, nebo nevyslovitelnost vědecká?). – Podobnost mechanismu řešení (= odstraňování) problémů filosofických a životních a jejich „náhodné spojení“ (?) u Wittgensteina. – Problémy „pragmatické“ a „intersubjektivistické“ interpretace traktátovského pojetí jazyka.]

2.3.1 „Autentická“ rekonstrukce řeči v Bytí a čase 298

[Původně daný smysl věcí (včetně „spolubytí“ s druhými ve společném světě) je od počátku „neautentický“ (v područí „onoho se“). K „autentickému“ postoji z něj vyvazuje hlas svědomí vedoucí do osamocení, skrze pocit „rozkladu“ původně zřejmého smyslu a vědomí vlastní smrti jako své „nejzazší možnosti“. Svědomí jako svérázný jazykový fenomén. – „Autentická řeč“ je řeč respektující „dějinnost“ (artikulace „autentické přítomnosti“, zahrnující dějiny i budoucí smrt). – „Autentické spolubytí“ je spíše proklamace – svědomí jakožto jazykový fenomén má mnoho společného se

„soukromým jazykem“ a „autentický mluvčí“ je v asymetrické / izolované pozici vůči ostatním, navzájem si rovným v médiu ,onoho se‘. – Reinterpretace „autenticity“ v období Heideggerova nacistického angažmá – ukázka systematické dvojznačnosti pojmu „autenticity“ (i „autentické řeči“.)

2.3.2 Deskriptivní filosofie jazyka jako terapie (pozdní Wittgenstein) 315

[Exkurs k Schopenhauerovu a staroindickému kvietismu: vůle, „závoj klamu“ a utrpení; cesty vedoucí k odstranění utrpení a význam filosofického poznání pro ně. – Moc jazyka nad rozumem – neoprávněné „filosofické“ („metafyzické“) implikace (korespondence jazyka a světa, explicitní pojetí pravidel). Skutečná filosofie analyzuje a odvysvětluje „filosofii“ se zřetelem ke skutečnému jazyku. Negativní povaha filosofie – „filosofických problémů“ se zbavujeme jako nemocí. Filosofie jako činnost – metaforická „přehledná znázornění“ (nutně jen deskriptivní, nebo i jakkoli „odrazující“?) zamezují (jako léčba) „filosofickým“ otázkám. – Formální analogie se Schopenhauerem: „závoj klamu“ ~ „brýle“ jazyka; poznání → vyvanutí utrpení ~ popis → vyléčení filosofických nemocí. Psychofyzicky trýznivá povaha filosofických nemocí – souvislost utrpení / problémů filosofických a utrpení / problémů životních. Filosofie jako stálá přehodnocující práce na vlastním životě. – (Intersubjektivně) omezené možnosti pojímat filosofii jako cestu k zbavení se utrpení.]

2.3.3 Básnická rekonstrukce řeči (pozdní Heidegger) 335

[„Řeč mluví sama“; to je vidět na „čistě vyřčeném“ – na básních. – Básnění – opatrování světa „mírou“ (srozumitelným smyslem), úděl člověka. Základní „významová architektura“ světa – „součtveř“ „Božští“ jako resakralizující element jazykového rozumění světu. – „Vyrůstání“ jazyka ze země (lokálního kontextu?). „Etymologie“ japonského slova kotoba: jazyk jako okvětní lístky vykvétající z „uvlastňující události“ (srozumitelných, působivých věcí světa). [Obdoba „vyrovnávání se“?] Falešné etymologie a vyklady – návodné („pragmatické“) chápání jazyka a pravdy. – Jazyk jako apelace: z přítomnění, vyvolání (specificky srozumitelného) světa. Slova jako „pokyny“. – Zabarvenost jazyka jakožto přirozeně srozumitelného – líbezny pŭvab smyslu a radostná bázeň před ním. – Básnický jazyk jako původní / originální rekonstrukce každodenního jazyka. – Problémy pozdního Heideggera: zejména prázdna víceznačnost.]

2.3.4 Filosofie jako cesta do osamocení 355

[„Autentická řeč“, „terapeutická filosofie“ a „básnění“ jsou také jazykové hry. – Jazykové hry a „pouze-jazykové“ hry: specifický jazykový projev jako kritérium vs. vlastní smysl hry. Úloha „nezvažitelné evidence“. V čem spočívají hry spočívající v „práci

na sobě samém“? – Zdvojování „kritických“ jazykových her „parazitními“ hrami, přizpůsobenými kritériím: „parazitní“ hry jsou snáze osvojitelné, intersubjektivně přenosnější / sdělitelnější, připouštějí různé stupně osvojení a mají relativně vymezený / snáze identifikovatelný kontext. – Literární jazykové hry: subverzivní / výslovně reinterpretační postoj k pravidlům (také Heideggerovo chápání básnictví?). – Osamocení hráčů „kritických“ her – distance vůči jazyku každodennosti včetně „parazitních“ her. „Autentické spolubytí“ jako sporný pojem, společné „terapeutické“ a „básnické“ projekty se ani nepostulují. „Nutný“ pocit izolace / odcizení / ohrožení „parazitními“ hrami vzhledem k jakékoli možnosti úspěšné tradice ostatním (problém pouze (?) pro Heideggerovo a Wittgensteinovo pojetí autenticity / terapie / básnění.)]

3. A CO INDIVIDUALITA? 375

[Individualita a subjektivita. – Normativní (vybavující) a násilné (omezující) působení onoho se. – Numerická individualita a individualita netriviální – stále usilování, kritická činnost. – Smysluplnost sdělení. Individualita mezi snadností sdělení a nesdělitelností. Nesdělitelná individualita tvůrčích (v posledku i filosofických) her, intersubjektivní hry znalecké a „parazitní“. – Individualita a soukromý jazyk. Uznání individuality Druhého.]

Shrnutí 385

Summary 387

Literatura 389

Jmenný rejstřík 397

Věcný rejstřík 403